

Beyaz Gelecek İçin Turuncu Süt

Her yıl Mayıs ayının 3. haftası, Uluslararası Sütçülük Federasyonunun (IDF) bu haftayı "Süt Haftası" olarak belirlemesinden bu yana bütün ülkelerde çeşitli etkinliklerle Süt Haftası olarak kutlanmaktadır. Ülkemizde Tarım ve Köyşleri Bakanlığı'nın organizatörlüğünde kutlanan bu haftada, çeşitli etkinliklerle süt tüketimi arttırılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalar esnasında her yıl bir slogan belirlenmekte ve bununla ilgili afişler ve reklamlar yapılmaktadır. Bakanlığın bu yıl ki sloganı ise "Beyaz Gelecek İçin Beyaz Süt" olarak belirlenmiştir. Geleceğin beyaz olup olmayacağı bu makalenin ilgi alanına girmez, ama sütün başlıkta belirtildiği gibi "turuncu" mu, yoksa bakanlık sloganında olduğu gibi "beyaz" mı olduğu makalenin ilgi alanını oluşturmaktadır. Aslında sütün beyaz olduğuna dair bir çok özdeyişimiz de olmasına rağmen, sektörel bazda sütün bu masumiyetini çoktan iğfal etmiş bir çok sorunun ve kalitesizliğin olduğu bir gerçektir. İşte bu olumsuz gerçekler en temel gıdalarımızdan biri olan sütün, beslenmemizde gereği kadar yer alamamasına sebep olmaktadır. Oysa süt, ideal bileşimi ve yüksek sindirilebilme gücüyle her yaştaki insan için vazgeçilmez bir gıdadır. Aynı zamanda gerek doğrudan, gerekse ürünleriyle tüketiciye ulaşıncaya kadar çok güçlü ve dinamik bir sektör oluşmasını da sağlamaktadır.

Türkiye, nüfusunun % 48'ini tarımda istihdam eden, GSYİH'nın % 16.9'unu tarımdan elde eden bir tarım ülkesi olarak bütün tarımsal üretim alanlarında olduğu gibi hayvancılıkta, özellikle süt hayvancılığı konusunda da sonucu önemsenmeyen bir çok çalışma yapmıştır. Bu çalışmalara hayvan seleksiyonunda süreyi kısaltmayı hedefleyen ve 1930'lu yıllarda başlatılan suni tohumlama uygulamaları örnek olarak verilebilir. O günün şartlarında hem et, hem de süt verimi oldukça yetersiz olan yerli sığırlarımız ve koyunlarımız yurtdışından getirilen damızlık hayvanlardan alınan spermalarla döllenmiş ve verimler arttırılmaya çalışılmıştır. Aradan 55-60 yıl gibi uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen bazı Devlet Üretim Çiftliklerindeki ineklerin ortalama 8 lt/gün* süt verimine sahip olması ise oldukça düşündürücüdür.

Kesin rakamsal değerler verilemiyor olsa da ülkemizde yıllık 11 ila 19 milyon ton arasında süt üretildiği kabul edilmektedir. Bu sütün ancak % 60'ı ticarete konu olmaktadır. Ticareti yapılan sütün de % 20 kadarı modern işletmelerde işlenebilme şansına sahiptir.

İster üretildiği yerde, ister ilkel, isterse modern işletmelerde değerlendirilmiş olsun ülkemiz süt endüstrisinin ciddi sorunları bulunmaktadır. Bu

Yrd. Doç. Dr. Ramazan GÖKÇE
Pamukkale Üniv. Müh. Fak. Gıda
Müh. Bölümü

* 1998 Yılı Mart ayında Acıpayam Devlet Üretim Çiftliğine yaptığımız gezide çiftlik yetkilisi tamamı montofon olan ineklerin ortalama süt verimlerinin 8 lt/gün olduğunu ifade etmiştir.

sorunlar sütün elde edildiği hayvan ve bu hayvanın bakımı ile başlamakta ve tüketicinin sofrasına ulaşmaya kadar devam etmektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak bir çok çalışma yapılmış, 1968'de Süt Endüstrisi Kurumu kurulmuş ve 1990'lı yıllara kadar yaklaşık 25 yıl bu alanda rehberlik etmiş olmasına rağmen, sorunların çözümüne yönelik pek fazla bir gelişme olmamıştır. Üretim birimleri devletin "her eve bir inek" projeleri nedeniyle genelde 1-5 baş arası büyüklüklerde kalmış, hayvanların beslenme ve bakımları gereği gibi yapılamamış, meme hastalıklarına ise sanki bir kadermişçesine yaklaşılmıştır. Bu yüzden 1985-1995 yılları arasında 380.000 damızlık düve ithal edilmiş olmasına rağmen dönem sonunda yetiştiricinin elinde bu hayvanların ancak % 1'i kalabilmiştir. Milyarlarca döviz ödeyerek alınan bu yüksek verimli hayvanlar ya yetersiz ve düzensiz bakım ve beslemeye, ya yetersiz tedaviye, ya da daracak ahırlarda telef olup gitmişlerdir. Bu hayvanların bedelinin neredeyse tamamını ödeyen devlet mekanizması ise bir kez daha emeklerin boşa gittiğini acı bir tebessümle seyretmiş ve faturayı "Görev Zararı" hanesine yazmıştır.

Yetiştirici bazında da işler pek iyi gitmemektedir. Her ne kadar devletin cömertçe davranarak ithal düveler getirip adeta bedavaya dağıttığı dönemlerde işler iyi gidiyor gibi görünse de gerçekte pek de öyle olmamıştır. Dünyanın modern hayvancılık yapılan hiçbir ülkesinde 1.5 kg yem fiyatı 1 kg süt fiyatını geçmez iken, ülkemizde 1.5 kg süt ile 1 kg yem satın alınamaz durumdadır. Veteriner Hekimlik Hizmetleri ve İlaçlar dolara endekslilik olarak artarken üreticinin gelir umutları da eriyip gitmekte ve sonuçta inekler mezbahalara gönderilmektedir. Oysa süt hayvancılığı, kırsal kesimde sürekli gelir getirebilecek tek uğraşdır ve ülkemizin en büyük sıkıntılarından biri olan insanların doğdukları yerde doyurulması çalışmalarına önemli katkıları olabilecek bir sektördür.

Hayvanını gereği gibi besleyemeyen, onu iyi bir şekilde tedavi ettiremeyen, bu işi neredeyse boğazı tokluğuna yapan üreticiden kaliteli süt üretmesini beklemek mümkün değildir. Süt, ineğin memesinde kaliteli olarak çıksa dahi üretici hijyenik sağım yapmadığından, sütü gereği gibi soğutmadığından, çoğu kereler böylesine uğraşları gerektirecek miktarda bir süt üretimi olmadığından sütler daha üreticinin elindeyken kesilmeye başlamaktadır. Üreti-

cidenden sonra, yaptığı işin sadece parasal yönünü düşünen dolayısıyla süte birtakım katkıları ilave etmede sakınca görmeyen ve daha da kötüsü taşıma arbasında bir gölgelik dahi olmayan taşıyıcılar da süt kalitesini düşüren bir diğer faktördür.

İneğe iyi bir bakım ve besleme yapılmadığı için muhtemelen mastitisli, hijyenik bir sağım yapılmadığından çevresel mikroorganizmalarla bulaşmış, iyi soğutulmadığı için içindeki mikroorganizmalar kat be kat artmış, bu aşamadan sonra artık kesilmesin diye içerisine çeşitli katkıları ilave edilerek süt işletmesine ulaştırılan sütlerden kaliteli ürünler üretebilmek için süt cambazı olmak dahi yeterli olmayacaktır. Buna rağmen ülkemiz süt işletmeleri genel ortalama olarak % 30-35'lik bir kapasite ile çalışmakta ve ülke ihtiyacı için süt ve süt ürünleri üretmektedirler.

Kabaca dramatize ettiğimiz bu olaylar ülkemiz süt hayvancılığı ve süt endüstrisinin içinde bulunduğu durumu ifade etmekte abartılı bir yaklaşım değildir. Belki temas edemediğimiz daha dramatik haller dahi vardır.

Sorunların böylece tespitini yaptıktan sonra çözüm önerileri için de şunları sıralamak mümkündür:

- 1) Hayvancılıkta verim özelliğine bakılmaksızın hayvancılığın müstakil bir geçim kaynağı olduğu kabul edilmelidir. Böylece hayvancılığı, tarımın bir alt kolu olarak tarımdan elde edilen ve insan gıdası olarak kullanılamayacak atıkların değerlendirildiği bir sistem olarak görmekten vazgeçmelidir. Bu işle uğraşanlar hayvan yetiştirme bilgisine haiz ve mümkünse bu alanda sertifikalı olmalıdır. Devletçe yapılacak desteklemeler de öncelikle sertifikalı yetiştiricilere verilmelidir.
- 2) Hayvancılıkta % 65-70'lik yem girdisi vardır ve bunun mümkün olduğunda öz kaynaklardan karşılanması gereklidir. Bu açıdan devletin elindeki otlak ve meraların çok düşük ücretlerle sertifikalı yetiştiricilere satılması veya kiralanması gereklidir.
- 3) Memeden sağıldığı andan başlayarak işletmeye ulaşmaya kadar süt endüstrisinde hijyenik uygulamalar ve soğuk zincir mutlaka kurulmalıdır. Bunun için özellikle süt sanayicilerinin soğutul-

muş ve miktarca fazla sütlere özel fiyatlandırma yaparak uygulamayı teşvik etmeleri gereklidir.

- 4) Devletçe son yıllarda uygulamaya konulan kalıntı ve katkı maddeleri ile mücadele çalışmaları üretim sahalarına doğru kaydırılarak daha sorun başlamadan halledilmelidir. Bu açıdan özellikle antibiyotikli sütler ayrı bir fiyatlandırma ile satın alınmalı ve kontrollü bir şekilde imha edilmelidir.
- 5) Uzunca bir zamandır uygulanmakta olan ve şu anda sütün modern işletmelere satanlara verilen 5.000 TL/lt'lik ve üretici birliklerine üye olanlara verilen 5.000 TL/lt'lik destekleme primlerinin belli periyotlarla güncelleştirilmesi gereklidir. Bu güncelleştirmeler zamanında yapılmadığı takdirde, uygulama teşvik özelliğini kaybetmektedir.
- 6) Üreticilerin sorunlarını daha iyi dile getirebilmeleri, çözüm üretebilmeleri ve sanayiciler karşısında bir güç olabilmeleri açısından yetiştirici birliklerinin bir an önce daha aktif olarak temsil edilmeleri gereklidir. Yukarıda belirtildiği gibi hayvancılık alanında devletçe yapılan çalışmalarda çoğunlukla sonuçlar takip edilmemektedir. Oysa yetiştirici birlikleri bu işin sahibi olarak Avrupa'daki benzerleri gibi hayvancılığın sigortası olacaklar ve bütün çalışmaları sonuçlandıracaklardır, sonuçlandırmak zorundadırlar. Yetiştirici birliklerinin daha aktif çalışabilmeleri için suni tohumlama çalışmalarının birliklere verilmesi, 5.000 TL/lt'lik üyelik süt primi ve bazı Veterinerlik hizmetlerinin (Sunî tohumlama, tedavi, ilaç v.s.) primlendirilmesi oldukça cazip uygulamalardır.

Bunların bir süre daha devam ettirilmesi gereklidir.

- 7) Süt ve süt ürünlerinin beslenmedeki önemine binaen % 8 olan KDV oranı en azından içmelik sütlerde, ekmekte olduğu gibi % 1'e düşürülmelidir.
- 8) Süt endüstrisinde haksız rekabete meydan vermemek için 560 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikleri tam olarak uygulanmalıdır. Denetim mekanizmasının müsamahakar tutumları belki kurallara uymayan işletmeleri ve oralarda çalışanları memnun edebilir ama bu davranış ülke ve sektör açısından son derece sakıncalıdır. Kanunlar herkese aynı şekilde uygulanmalıdır.
- 9) Bu önlemler sayesinde endüstriye gelecek kaliteli sütlerle ürün çeşitlendirmesine gidilerek hem ülke içindeki tüketimin arttırılması, hem de ihracat imkanlarının araştırılması gerekmektedir.

Ülkemizde en dinamik, en geniş kapsamlı sektörlerin başında gelen süt endüstrisi adeta varlık içinde yokluk çekmektedir. Bunun en büyük sebebi de organize olamamaktır. Her ne kadar ilgili taraflar (üreticiler, sanayiciler) kendi içlerinde organize olmaya başlamışlarsa da özellikle üretici organizasyonu yetersizdir ve öncelikle buna aktivite kazandırılmalıdır. Ancak bu sayede sorunlar sahipleri tarafından yerinde çözülecek ve böylece ürettiği malı değerinde satabilen üretici, istediği kalitede ve miktarda hammadde bulabilen sanayici ve en önemlisi de sağlıklı ve güvenilir ürünler tükettiği için Türk halkı kazançlı çıkacaktır. İşte o zaman "Beyaz Gelecek İçin Beyaz Süt" sloganları doğru ve yerinde kullanılmış olacaktır. ■

**Güçlü ve etkin bir oda için;
aidatlarımızı zamanında ve düzenli olarak yatıralım.**